

УДК 37.011.31

ШЕРЕМЕТ Павло Миколайович –
аспірант,

Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету
e-mail: pavlo_sheremet@ukr.net

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одне із завдань підвищення кваліфікації вчителів у післядипломній освіті полягає в тому, щоб створити оптимальні умови для формування компетентного викладача-професіонала, викладача-майстра. За останні роки також зростає роль професійного іміджу учителя у навчальному і виховному процесах. Це зумовлено зміною пріоритетів у суспільстві, підвищенням вимог до вчителя у загальноосвітній школі, піднесенням національної ідеї України. Імідж сучасного вчителя є результатом тих об'єктивних вражень, які виникають про даного педагога в учнів, батьків, колег, керівництва, громадськості тощо. Продуктивність професійного іміджу учителя визначається тим, як він себе позиціонує, які цінності проповідує, як володіє аудиторією, як може мотивувати учнів до подальшого розвитку.

Пояснити учням, що світ історії не чорно-білий, а багатоманітний і складний, що видатні історичні особи, як і пересічні громадяни, мають багато граней прояву свого характеру та вчинків – це непросте завдання для вчителя історії.

Тому, говорячи про професійний імідж вчителя історії в умовах сьогодення мова йде не тільки про знання, якими він має володіти в межах історичної науки. Учитель історії має бути всебічно розвинутою людиною, з багатим внутрішнім світом, високим інтелектом, володіти знаннями з інших дисциплін – економіки, психології, комп'ютерних технологій, ораторської майстерності, історії українського та зарубіжного мистецтва, української мови та ін. Окрім цього, у сучасному світі вчитель історії має володіти іноземною мовою на досить високому рівні, тому що багато корисної інформації для учнів та вчителів видається англійською мовою. Адже, щоб бути з учнями «на одній хвилі», треба інтегруватися у міжнародну спільноту, презентувати свої досягнення та проекти, реалізувати творчий потенціал, мати вміння логічно, швидко та широко мислити. У вищих навчальних закладах відбуваються зміни у програмах, планах, формах і методах

навчання, але недостатньо розкриті питання про специфіку цілей навчання і виховання; при яких педагогічних технологіях ці цілі можуть бути найбільш успішно реалізовані, і практично зовсім не досліджено питання: який потрібен викладач для реалізації даних цілей. Тому, актуальності набуває питання про розвиток позитивного професійного іміджу вчителя та його впровадження у систему післядипломної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделі навчального процесу досліджено у працях О. Бугрій, М. Буланової-Топоркової, С. Батишева, А. Духавневої, В. Кукушина, С. Мартиненка, В. Ягупова, Г. Сучкова та ін. Низка вчених (В. Беспалько, Н. Бордовська, А. Реан, М. Буланова-Топоркова, І. Дичківська, А. Духавнева, А. Колеченко, В. Кукушин, Е. Лузік, А. Насімчук, Г. Селевко, С. Смирнов, Є. Полат, О. Полозенко, Г. Сучков та ін.) досліджували технології навчання, реалізовані через навчальні моделі.

Мета статті полягає у розробленні та теоретичному обґрунтуванні моделі розвитку професійного іміджу вчителя історії у післядипломній освіті. Для того, щоб зрозуміти сутність створення професійного іміджу вчителя історії, потрібно проаналізувати його мету, завдання, зміст, принципи, компоненти, критерії, показники, рівні професійного іміджу, педагогічні умови, методи та форми, результат сформованості професійного іміджу вчителя історії, які об'єднані в організовану структуру – модель.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогіці моделювання як засіб пізнання складних педагогічних феноменів є часто єдиним методом віддзеркалення системи організації педагогічного процесу. Під системою розуміють сукупність елементів, які перебувають у зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність [6, с. 233]. Системний підхід у педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину картину. Він дає змогу виявити інтегровані властивості та якісні характеристики, що відсутні в складниках

системних елементів. Системний підхід у педагогіці вимагає дотримання таких умов:

- встановлення всіх складових елементів досліджуваного педагогічного процесу чи явища;

- вивчення зв'язків, залежностей кожного елемента від всіх інших, і на цій підставі виявлення основних елементів з провідними зв'язками і відносинами;

- побудова моделі, що характеризується трьома параметрами: організованістю, цілісністю й ієрархічністю;

- розкриття залежності встановленої системи від зовнішніх умов, оскільки тільки в такому разі система буде функціонувати;

- опис конкретного елемента в нерозривному цілому з усією системою, з описом його загальних і спеціальних функцій усередині єдиного цілого, властивості досліджуваного процесу, явища впливають не тільки з підсумування властивостей його елементів, а й з особливості системи в цілому, самої структури системи.

Тому, для подальшого обґрунтування моделі розвитку професійного іміджу вчителя історії з'ясуємо значення терміну «модель», який має кілька значень і витлумачений у психолого-педагогічній літературі в різних аспектах.

«Український педагогічний словник» описує «навчальні моделі» як посібники, які слугують умовним образом об'єкта (схемою, зображенням, описом), що зберігає зовнішню схожість і пропорції частин за певної схематизації й умовності засобів зображення. С. Гончаренко, автор-укладач словника, виокремлює такі навчальні моделі: анатомічні (рослини, тварини, тіло людини); технічні (прилади, машини, механізми, знаряддя праці); будівельні (різні будівлі та споруди), математичні (геометричні фігури, формули, теореми) [8, с. 213].

Відповідно до «Психологічного словника», «модель» – це спрощений уявний або знаковий образ об'єкта (системи об'єктів), який використовують як «замісник» та засіб оперування [4, с. 269]. Модель пов'язують здебільшого із застосуванням моделювання – відтворенням властивостей об'єкта, процесу або явища за допомогою іншого об'єкта (процесу, явища) – його моделі.

У контексті дослідження будемо розглядати моделювання як створення моделі чого-небудь [7, с. 777]. Із позицій психологічного аналізу моделювання в навчанні має два аспекти: 1) зміст навчання, тобто моделювання постає як спосіб пізнання; 2) моделювання як одна з головних навчальних дій, як елемент навчального

процесу [4, с. 268]. Перший аспект стосується необхідності впровадження понять «модель» і «моделювання» у зміст освіти, що сприяє формуванню науково-теоретичного типу мислення. Це означає пізнання навколишньої дійсності через особливі специфічні об'єкти, побудовані в історичній ретроспективі – моделі реальних явищ і процесів. Навчання проходить наочно, із використанням спеціальної термінології, роз'ясненням сутності понять моделі й моделювання. До другого аспекту апелюють для дослідження місця, форм, особливостей, відношень явища або процесу, які вивчають. Це сприяє формуванню вмінь використовувати моделювання для побудови та фіксації схем дій у процесі вивчення складних абстрактних понять.

За визначенням В. Ягупова, модель навчального процесу – це «еталонне уявлення про навчання учнів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів» [10, с. 227].

Модель може складатися з різних компонентів, які поєднуються по-різному, проте кожна модель має багато спільних компонентів.

У педагогіці модель розглядають як уявну або матеріально-реалізовану систему, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його так, що її вивчення надає нову інформацію стосовно цього об'єкта [9].

Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, рисунка тощо, який відображає і відтворює, можливо у спрощеному, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами досліджуваного об'єкта. За рахунок моделювання полегшується процес одержування інформації про об'єкт, який вивчається. Мета моделювання визначає ті властивості об'єкта оригіналу, які повинні бути відтворені в моделі [5, с. 221]

Дослідниця О. Бугрій стверджує, що у структурі моделей фахівців, науковці виокремлюють два взаємозалежні типи моделей: модель діяльності і модель підготовки фахівця. Перша повинна надати вичерпну відповідь на запитання про те, що потрібно фахівцеві задля успішного функціонування, – це певне зведення вимог, які висуває практика до випускника і які повинні відповідно відобразитися в навчальному процесі. Модель діяльності, інтегруючи в собі основні, найважливіші вимоги практики до фахівця, надає конкретне замовлення вищій школі [1, с. 54–55].

У ході моделювання ми орієнтувалися на сформульовані С. Мартиненко вимоги

щодо розроблення моделі:

– модель повинна відображати цілісність процесу;

– відповідати реальним властивостям структурних елементів змодельованого об'єкта;

– повинна мати відтворювальний характер, що уможливає її експериментальну перевірку [3, с. 177].

У своїх працях С. Батишев запропонував кілька моделей навчання. Одна з них базується на теорії стадійного навчання. Такий підхід був викликаний тим, що значна частина навчального матеріалу (80–85 %) протягом тривалого часу (до 15–20 років) не зазнає серйозних змін, тому може бути стабільною. За цією частиною навчальної програми можна розробляти стабільні підручники. Інша частина навчального матеріалу навчальних програм – за спеціальною технологією та виробничим навчанням (до 15–20 %) – здебільшого схильна до змін під впливом соціально-економічних і науково-технічних факторів. Цю частину навчальної програми необхідно змінювати через кожні 4–5 років та складати посібники як доповнення до стабільних підручників.

Для розв'язання проблеми розвитку професійного іміджу вчителя історії слід орієнтуватися не тільки на світові тенденції формування іміджу, а й на інноваційні процеси в сучасній системі освіти та на новітні педагогічні технології.

Модель розвитку професійного іміджу вчителя історії являє собою схему проектування педагогічних заходів, що забезпечують ефективність процесу підвищення кваліфікації вчителів історії у системі післядипломної освіти. До педагогічної моделі включаємо теоретичні і методичні засади формування професійного іміджу.

В основу моделі покладено мету, завдання, зміст, принципи, компоненти, критерії, показники, рівні професійного іміджу, педагогічні умови, методи та форми, результат сформованості професійного іміджу вчителя історії.

Важливими в розробленні моделі розвитку професійного іміджу вчителя історії є мета й завдання, утілені в змісті навчання.

Метою моделі є розвиток професійного іміджу вчителя історії у післядипломній освіті, яка реалізована в таких завданнях в межах підвищення кваліфікації: ознайомити вчителів історії з основними сучасними теоретичними концепціями формування іміджу; надати знання теоретичних засад, основних механізмів і методів формування

іміджу; сформувати навички розбудови привабливого зовнішнього і внутрішнього іміджу вчителя; висвітлити етичні аспекти формування професійного іміджу вчителя; опанування технологіями самопрезентації, навичками і вміннями їхнього ефективного використання в процесі професійної діяльності.

Методологічна основа розробленої моделі ґрунтована на органічному функціонуванні наукових підходів: системного й системно-структурного, що відображають взаємозв'язок компонентів моделі із низкою підсистем, конкретизують їхню взаємодію і взаємовплив; функціонального, який полягає в мобілізації матеріальних та інформаційних ресурсів для професійної діяльності; компетентнісного, що передбачає розвиток і засвоєння фахових компетенцій вчителя історії; особистісно орієнтованого, спрямованого на сприймання вчителя як цілісної особистості та на формування внутрішніх установок і цінностей, мотивації до створення професійного іміджу.

Для функціонування моделі важливим є принципи розвитку професійного іміджу вчителя історії. Принципи навчання не виникають самі по собі, а випливають із сутності, змісту та мети навчання, взаємозв'язків між елементами навчального процесу. Під принципами розвитку професійного іміджу вчителів історії будемо розуміти керівні положення, відповідно до яких провадять підготовку науково-педагогічних в межах підвищення кваліфікації, спрямовану на ефективний розвиток професійного іміджу вчителя історії. У нашому дослідженні ми опираємося на основні принципи андрагогіки – специфічні принципи, притаманні дорослим людям, сформованим особистостям, серед них такі [2]: домінування самостійного навчання; опора на досвід суб'єктів навчання; контекстність навчання; системність навчання; актуалізація результатів навчання; елективність навчання (свобода вибору мети, змісту, форм, методів й оцінювання результатів); індивідуалізація навчання (створення індивідуальних програм навчання). Також важливими для історика є проблеми методології, що допомагають рухатися від джерел до наукових знань, застосовуючи принципи наукового аналізу, історизму та об'єктивності.

У контексті нашого дослідження важливе місце посідають компоненти іміджу. Ми виокремлюємо такі компоненти формування професійного іміджу вчителів історії: соціально-поведінковий, емоційно-вольовий, особистісний та професійно-

педагогічний. Кожному компоненту відповідають показники сформованості. Сформованість кожного компонента вимірюється за трьома рівнями: низький, середній, високий.

В контексті нашого дослідження важливо наголосити, що ключовими аспектами у створенні професійного іміджу вчителя історії є педагогічні умови, через які реалізована запропонована модель, з-поміж яких ми виокремили такі. Виходячи з цього, вважаємо, що успішному формуванню професійного іміджу вчителів історії у післядипломній освіті сприятимуть такі педагогічні умови: 1) підвищення рівня загальної та професійної культури вчителів історії, створення активного професійного середовища шляхом розширення міжпредметних зв'язків; 2) формування мотивації вчителів історії до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення; 3) включення у методичну роботу системи заходів, спрямованих на формування позитивного Я-образу вчителів історії з метою проектування ефективного професійного іміджу; оволодіння навичками самоіміджування; 4) упровадження моделі, спрямованої на поетапний розвиток професійного іміджу вчителів історії, яка передбачає застосування найбільш ефективних методів, форм, засобів навчання у системі методичної роботи ЗНЗ. Результатом впровадження моделі є сформованість професійного іміджу вчителя історії.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у впровадженні та експериментальній перевірці запропонованої моделі розвитку професійного іміджу вчителя історії у процесі підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бугрій О. В. Професійна діяльність учителя географії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. В. Бугрій. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. – 232 с.
2. Герасименко Л. С. Адаптація викладачів іноземної мови до професійної діяльності в льотних навчальних закладах: моногр. Кіровоград: КЛА НАУ, 2012. – 216 с.
3. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / С. М. Мартиненко. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. – 434 с.
4. Мещеряков Б. Г., Зинченко В. П. Большой психологический словарь. Москва: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 632 с.

5. Педагогіка вищої школи: [навчальний посібник] / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд]. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2007. – 495 с.

6. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К.: ЕксОб, 2004. – 304 с.

7. Словник української мови: в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 4: І–М. [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – Київ: Наукова думка, 1973. – 840 с.

8. Український педагогічний словник / авт.-упоряд.: С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

9. Штельмах Г. Б. Дидактичні засади формування предметних компетентностей майбутніх вчителів філологічних спеціальностей в умовах ступеневої освіти: [монографія] / Г. Б. Штельмах. – Кривий Ріг: СПД Залозний В. В., 2011. – 602 с.

10. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

REFERENCES

1. Buhriy, O. V. (2008). *Profesiyna diyal'nist' uchytelya heohrafiyi: navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv*. [Professional activity of Teacher of Geography: textbook for students of high school] / O. V. Buhriy. – Kryvyy Rih: Vydavnychyy dim.
2. Herasymenko, L. S. (2012). *Adaptatsiya vykladachiv inozemnoyi movy do profesiynoi diyal'nosti v lotnykh navchal'nykh zakladakh: monohr.* [Adaptation of teachers of English to professional activity at flight schools: monography] Kirovohrad: KLA NAU.
3. Martynenko, S. M. (2008). *Diahnostychna diyal'nist' maybutn'oho vchytelya pochatkovykh klasiv: teoriya i praktyka: [monohrafiya]*. [Diagnostic activity of future teacher of primary school: monography] / S. M. Martynenko. – K.: KMPU im. B. D. Hrinchenka,.
4. Meshcheryakov, B. H., Zynchenko V. P. (2003). *Bol'shoy psikhologicheskyy slovar'* [Big Psychological Dictionary]. Moskva: Praym-EVROZNAK.
5. *Pedahohika vyshchyy shkoly: [navchal'nyy posibnyk]* (2007). [Pedagogy of high school: workbook] / [Z. N. Kurlyand, R. I. Khmelyuk, A. V. Semenova ta in.; za red. Z. N. Kurlyand]. – 3-tye vyd., pererob. i dopov. – K.: Znannya.
6. *Sotsiolohe-pedahohichnyy slovnyk* (2004). [Sociology and Pedagogical Dictionary] / za red. V. V. Radula. – K.: EksOb.
7. *Slovnyk ukraiyins'koyi movy: v 11 t.* (1973). [Dictionary of Ukrainian Language] / red. koleh. I. K. Bilodid (holova) ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980. T. 4: I–M. [red. A. A. Buryachok, H. M. Hnatyuk, P. P. Dotsenko]. – Kyiv: Naukova dumka.

8. *Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk* (1997). [Ukrainian Pedagogical Dictionary] / avt.-uporyad.: S. U. Honcharenko. Kyiv: Lybid'.

9. Shtel'makh, H. B. (2011). *Dydaktychni zasady formuvannya predmetnykh kompetentnostey maybutnikh vchyteliv filolohichnykh spetsial'nostey v umovakh stupenevoyi osvity: monohrafiya*. [Didactical basics of forming of subject competencies of future teachers of philological specialties in sustainable education: monography] / H. B. Shtel'makh. – Kryvyy Rih: SPD Zaloznyy V. V.

10. Yahupov, V. V. (2002). *Pedahohika: Navch. posibnyk*. [Pedagogy: workbook] / V. V. Yahupov. – K.: Lybid'.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЕРЕМЕТ Павло Миколайович – аспірант, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету

Наукові інтереси: формування та розвиток професійного іміджу вчителів гуманітарного профілю

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHEREMET Pavlo Mykolayovych – post-graduate student, Kirovohrad Flight Academy of National Aviation University

Circle of scientific interests: forming and development of professional image of teachers of humanitarian profile

Дата надходження рукопису 12. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. М. Ткаченко